

Zgoda albo sprzeciw na leczenie osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną

dr Małgorzata Szeroczyńska

27 lutego 2016 r.

Pacjent niepełnosprawny intelektualnie lub psychicznie

Pacjent niepełnosprawny intelektualnie może z prawnego punktu widzenia być:

- ubezwłasnowolniony całkowicie,
- ubezwłasnowolniony częściowo,
- mieć pełną zdolność do czynności prawnych

Przy podejmowaniu decyzji dotyczących zdrowia interesuje nas również stan faktyczny pacjenta:

- działa z rozeznanieniem
- działa bez rozeznania

Ocena stanu faktycznego należy do osoby wykonującej świadczenia zdrowotne

Świadczenie zdrowotne

- działania służące:
  - zachowaniu,
  - ratowaniu,
  - przywracaniu,
  - poprawie zdrowia;
- inne działania medyczne wynikające z procesu leczenia;
- inne działania medyczne wynikające z przepisów odrębnych regulujących zasady ich wykonywania:
  - lekarze, felczerzy i lekarze dentyści,
  - pielęgniarki i położne,
  - fizjoterapeuci,
  - diagnosty laboratoryjni,
  - ratownicy medyczni.

Odrębne regulacje

- transplantacja
- eksperyment medyczny
  - leczniczy
  - naukowy
  - badania kliniczne leków
- usunięcie ciąży
- prokreacja medycznie wspomagana
- leczenie psychiatryczne i umieszczanie w szpitalu psychiatrycznym oraz domu pomocy społecznej

Kwestie te w dniu dzisiejszym zostaną pominięte, ale jeśli macie Państwo życzenie możemy do nich powrócić przy kolejnych spotkaniach!

Konwencja o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej wobec zastosowań biologii i medycyny: Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie – Oviedo, 19 listopada 1996 r.

- Art. 6 ust. 1. Interwencja medyczna może być dokonana wobec osoby, która nie ma zdolności do wyrażenia zgody tylko wtedy, gdy jest to dla niej bezpośrednio korzystne.
- Art. 6 ust. 3. Jeżeli zgodnie z obowiązującym prawem, osoba dorosła nie posiada zdolności do wyrażenia zgody na interwencję z powodu zakłóceń czynności psychicznych, choroby albo innych podobnych powodów, interwencja medyczna może być przeprowadzona za zgodą jej przedstawiciela ustawowego, odpowiedniej władzy albo innej osoby lub instytucji ustanowionych w tym celu na mocy przepisów prawa. Osoba poddana interwencji medycznej powinna, o ile jest to możliwe, uczestniczyć w podejmowaniu decyzji.

Konwencja z Oviedo, cd.

- Art. 7. Osoba cierpiąca na poważne zaburzenia psychiczne może, bez wyrażenia zgody, zostać poddana interwencji medycznej mającej na celu leczenie tych zaburzeń jeżeli brak interwencji stwarza ryzyko znacznego uszczerbku dla jej zdrowia, pod warunkiem zachowania gwarancji określonych przez prawo, obejmujących nadzór, kontrolę i środki odwoławcze.
- Art. 8. Jeżeli, ze względu na nagłą sytuację, nie można uzyskać wymaganej zgody, interwencję medyczną można przeprowadzić bezzwłocznie, o ile jest niezbędna z punktu widzenia korzyści zdrowotnych danej osoby.
- Art. 9. Należy brać pod uwagę wcześniej wyrażone życzenia pacjenta co do interwencji medycznej, jeżeli w chwili jej przeprowadzania nie jest on w stanie wyrazić swojej woli.

Prawo do informacji – ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta

- Art. 9 ust. 1. Pacjent ma prawo do informacji o swoim stanie zdrowia.
- Art. 9 ust. 2. Pacjent, w tym małoletni, który ukończył 16 lat, lub jego ustawowy przedstawiciel mają prawo do uzyskania od lekarza przystępnej informacji o stanie zdrowia pacjenta, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych metodach diagnostycznych i leczniczych, dających się przewidzieć następstwach ich zastosowania albo zaniechania, wynikach leczenia oraz rokowaniu.

Prawo do informacji – ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty

Osoba ubezwłasnowolniona (całkowicie lub częściowo):

■ będąca w stanie zrozumieć informację:

■ informację przystępną uzyskuje zarówno pacjent, jak i jego przedstawiciel prawny (opiekun lub kurator) oraz osoba, którą pacjent wskaże - art. 31 ust. 1

■ w wypadku braku przedstawiciela lub niemożności komunikacji z nim - informację udziela się innej osobie jedynie za zgodą pacjenta - art. 31 ust. 2

■ niebędąca w stanie zrozumieć informacji:

■ informację przystępną otrzymuje jedynie przedstawiciel ustawowy, którą pacjent wcześniej wskazał - art. 31 ust. 6

■ w wypadku braku przedstawiciela lub niemożności komunikacji z nim - informację udziela się opiekunowi faktycznemu - art. 31 ust. 6

Prawo do informacji – ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty c.d.

Osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych:

■ będąca w stanie zrozumieć informację:

- informację przystępną uzyskuje jedynie pacjent - art. 31 ust. 1
- informację udziela się innej osobie jedynie za zgodą pacjenta - art. 31 ust. 2

■ niebędąca w stanie zrozumieć informacji:

- informację przystępną otrzymuje opiekun faktyczny - art. 31 ust. 6

Prawo do autonomii – ustawa o prawach pacjenta

■ Art. 16. Pacjent ma prawo do wyrażenia zgody na udzielenie określonych świadczeń zdrowotnych lub odmowy takiej zgody, po uzyskaniu informacji.

■ Art. 17 ust. 2. Przedstawiciel ustawowy pacjenta małoletniego, całkowicie ubezwłasnowolnionego lub niezdolnego do świadomego wyrażenia zgody, ma prawo do wyrażenia zgody. W przypadku braku przedstawiciela ustawowego prawo to, w odniesieniu do badania, może wykonać opiekun faktyczny.

■ Art. 17 ust. 3. Pacjent małoletni, który ukończył 16 lat, osoba ubezwłasnowolniona albo pacjent chory psychicznie lub upośledzony umysłowo, lecz dysponujący dostatecznym rozeznaniem, ma prawo do wyrażenia sprzeciwu co do udzielenia świadczenia zdrowotnego, pomimo zgody przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego. W takim przypadku wymagane jest zezwoleństwo sądu opiekuńczego.

Prawo do autonomii – ustawa o prawach pacjenta

■ Art. 17 ust. 4. Zgoda oraz sprzeciw mogą być wyrażone ustnie albo poprzez takie zachowanie, które w sposób niebudzący wątpliwości wskazuje na wolę poddania się proponowanym przez lekarza czynnościom albo brak takiej woli.

■ Art. 18 ust. 1. W przypadku zabiegu operacyjnego albo zastosowania metody leczenia lub diagnostyki stwarzających podwyższone ryzyko dla pacjenta zgode wyraża się w formie pisemnej.

■ Sprzeciw może być w formie dowolnej – brak zgody pisemnej (milczenie) = sprzeciw

■ Art. 15. Przepisy niniejszego rozdziału stosuje się do wyrażenia zgody na udzielenie świadczeń zdrowotnych albo odmowy takiej zgody, jeżeli przepisy odrębnych ustaw nie stanowią inaczej.

Prawo do autonomii - osoba ubezwłasnowolniona całkowicie

Pacjent działający bez rozeznania:

- zgodę wyraża opiekun prawny - art. 32 ust. 4
- w wypadku zabiegów o podwyższonym ryzyku jest to zgoda pisemna - art. 34 ust. 3
  - spotyka się opinie, że opiekun sam nie może zezwolić na zabieg o podwyższonym ryzyku, gdyż przekracza to jego kompetencje (zwykły zarząd) i że potrzebuje uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego
- w wypadkach nagłych = leczenie bez zgody - gdy uzyskanie zgody opiekuna lub sądu wywołałoby zwłokę grożącą pacjentowi utratą życia lub ciężkim uszczerbkiem zdrowia - art. 34 ust. 7, art. 32 ust. 9 i art. 33
  - gdy nie ma kontaktu z opiekunem (a nie gdy opiekun się sprzeciwia i nie ma czasu na kontakt z sądem)

Prawo do autonomii - osoba ubezwłasnowolniona całkowicie - c.d.

Pacjent działający z rozeznaniem:

- do podjęcia leczenia konieczna jest podwójna zgoda pacjenta i opiekuna - art. 32 ust. 4
- przy zabiegach o podwyższonym ryzyku zgoda osoby ubezwłasnowolnionej nie musi mieć formy pisemnej - art. 34 ust. 5
  - przy niemożności skontaktowania z opiekunem - niezależnie od woli pacjenta - dla podjęcia leczenia konieczne jest zezwoleń sędu opiekuńczego - art. 32 ust. 2 i art. 34 ust. 3
    - **chyba że brak czasu na kontakt z sądem** – art. 34 ust. 7, art. 32 ust. 9

Prawo do autonomii - osoba ubezwłasnowolniona całkowicie - c.d.

■ Sprzeciw decydenta:

- sprzeciw pacjenta i zgoda opiekuna - dla podjęcia leczenia konieczne jest zezwozenie sądu opiekuńczego - art. 32 ust. 6 i art. 34 ust. 5
- sprzeciw pacjenta i sprzeciw opiekuna - dla podjęcia leczenia konieczne jest zezwozenie sądu opiekuńczego - art. 32 ust. 6 i art. 34 ust. 5
- zgoda pacjenta i sprzeciw opiekuna - dla przeprowadzenia leczenia o podwyższonym ryzyku niezbędnego dla usunięcia niebezpieczeństwa dla życia konieczne jest zezwozenie sądu opiekuńczego - art. 34 ust. 6
  - Niejasne jest, jak postępować przy sprzeciwie opiekuna co do czynności nieryzykownych oraz ryzykownych niekoniecznych dla ratowania życia, gdy pacjent się zgadza albo gdy pacjent nie działa z rozeznanie

Prawo do autonomii - osoba ubezwłasnowolniona częściowo

Zabiegi bez ryzyka:

- osoba działająca **z rozeznananiem**:
  - podejmuje decyzję samodzielnie
  - w razie jej sprzeciwu - zezwolenie sądu opiekuńczego - art. 32 ust. 6
- osoba działająca **bez rozeznania**:
  - zgodę wyraża kurator - art. 32 ust. 2
    - o ile jest to kurator mający kompetencje do reprezentacji ubezwłasnowolnionego
    - **niejasne jest, jak postępować przy sprzeciwie kuratora co do czynności nieryzykownych**
  - w wypadku niemożności skontaktowania z kuratorem - zezwolenie wyraża sąd opiekuńczy - art. 32 ust. 2
    - chyba że nie ma na to czasu – **bez zgody** – art. 33
  - w wypadku zwykłego badania - zgodę wyraża opiekun faktyczny - art. 32 ust. 3

Prawo do autonomii - osoba ubezwłasnowolniona częściowo - c.d.

Zabiegi [o podwyższonym ryzyku](#):

- Pacjent działający **z rozeznaniami**:
  - do podjęcia leczenia konieczna jest podwójna zgoda pacjenta i kuratora - art. 32 ust. 4
    - [o ile kurator ma kompetencje do reprezentacji ubezwłasnowolnionego](#)
    - **spotyka się opinie, że kurator sam nie może zezwolić na zabieg o podwyższonym ryzyku, gdyż przekracza to jego kompetencje (zwykły zarząd) i że potrzebuje uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego**
  - przy zabiegach o podwyższonym ryzyku zgoda osoby ubezwłasnowolnionej nie musi mieć formy pisemnej - art. 34 ust. 5
  - przy niemożności skontaktowania z kuratorem - niezależnie od woli pacjenta - dla podjęcia leczenia konieczne jest zezwolenie sądu opiekuńczego - art. 32 ust. 2 i art. 34 ust. 2
  - w wypadku [sprzeciwu któregokolwiek z decydentów](#) - dla podjęcia leczenia konieczne jest zezwolenie sądu opiekuńczego - art. 34 ust. 5 i 6

Prawo do autonomii - osoba ubezwłasnowolniona częściowo - c.d.

Zabiegi o podwyższonym ryzyku:

■ Pacjent działający z **bez rozeznania**:

- decyzję podejmuje kurator - art. 34 ust. 3
  - o ile kurator ma kompetencje do reprezentacji ubezwłasnowolnionego
  - **spotyka się opinie, że kurator sam nie może zezwolić na zabieg o podwyższonym ryzyku, gdyż przekracza to jego kompetencje (zwykły zarząd) i że potrzebuje uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego**
- w razie niemożności skontaktowania się z kuratorem wymagane jest zezwoenie sądu opiekuńczego - art. 34 ust. 3
- w razie sprzeciwu kuratora wymagane jest zezwoenie sądu opiekuńczego - art. 34 ust. 6
- w razie niemożności natychmiastowego uzyskania zgody kuratora lub zezwolenia sądu opiekuńczego, gdy zwłoka grozi pacjentowi niebezpieczeństwem utraty życia lub ciężkiego uszczerbku zdrowia - lekarz może działać bez jej uzyskania - art. 34 ust. 7, art. 32 ust. 9, art. 33
  - **gdy nie ma kontaktu z kuratorem (a nie gdy kurator się sprzeciwia i nie ma czasu na kontakt z sądem)**

Prawo do autonomii - osoba z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną mająca pełną zdolność do czynności prawnych

Osoba działająca [z rozeznaniem](#):

- samodzielnie wyraża zgodę na leczenie, przy czym przy zabiegach o podwyższonym ryzyku konieczna jest **zgoda pisemna** - art. 32 ust. 1 i art. 34 ust. 1
- w wypadku sprzeciwu - zabieg można wykonać po uzyskaniu zezwolenia sądu opiekuńczego - art. 32 ust. 6 i art. 34 ust. 5

Osoba działająca [bez rozeznania](#):

- zezwolenie wydaje sąd opiekuńczy - art. 32 ust. 2 i art. 34 ust. 3
- gdy uzyskanie zezwolenia wiązałoby się ze zwłoką niosącą niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku zdrowia - lekarz może działać bez zezwolenia sądu - art. 34 ust. 7, art. 32 ust. 9. art. 33

Forma pisemna – kodeks cywilny (przepisy od 8 września 2016 r.)

■ Art. 78. § 1. Do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarcza złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli.

■ Art. 79. Osoba **niemogąca pisać** może złożyć oświadczenie woli w formie pisemnej w ten sposób, że:

■ uczyni na dokumencie tuszowy odcisk palca, a obok tego odcisku osoba przez nią upoważniona wypisze jej imię i nazwisko oraz złoży swój podpis,

■ zamiast składającego oświadczenie podpisze się osoba przez niego upoważniona, a jej podpis będzie poświadczony przez notariusza, wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę lub marszałka województwa z zaznaczeniem, że został złożony na życzenie osoby niemogącej pisać

■ Forma pisemna dla zgody na świadczenie zdrowotne ma charakter **dowodowy**, nie wpływa na ważność zgody.

■ Dowód, że zgoda była wyrażona w sposób świadomy (osoba z rozeznanieniem) i poinformowany, może przeprowadzić każda ze stron.

Obowiązki opiekunów wobec się pacjenta

Obowiązek wobec niezgadającego się pacjenta:

- W wyroku z 2008 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że lekarz ma obowiązek przekonywania na siłę pacjenta niezgadającego się na leczenie, mimo że wyraził on jednoznaczny sprzeciw na leczenie
  - Uznać należy, że ten obowiązek można nałożyć również na przedstawiciela ustawowego i opiekuna faktycznego

Obowiązek przedstawiciela ustawowego wyrażania zgody na leczenie ubezwłasnowolnionego:

- Leczenie ma być zgodne z dobrem pacjenta
- Leczenie ma być zgodne ze znaną wolą pacjenta
  - **Jeśli leczenie nie służy pacjentowi, przedstawiciel ustawowy nie ma obowiązku wyrażać na nie zgody**
    - Nie służy pacjentowi leczenie – jest uproczywą (daremna) terapią:
      - Zbyt ryzykowne
      - Zbyt obciążające
      - Nierokujące wyzdrowienia lub polepszenia zdrowia

Dziękuję za uwagę!

